

Алија Џоговић * Ходо Катал

Босански језик

са елементима националне културе

Народна традиција

1

за први разред основне школе

Нови Пазар, 2004.

Алија Џоговић * Ходо Катал
Босански језик са елементима националне културе
Народна традиција
Уџбеник за први разред основне школе

Издавач
Бошњачко национално вијеће у Србији и Црној Гори

Уредник
Есад Џуџевић

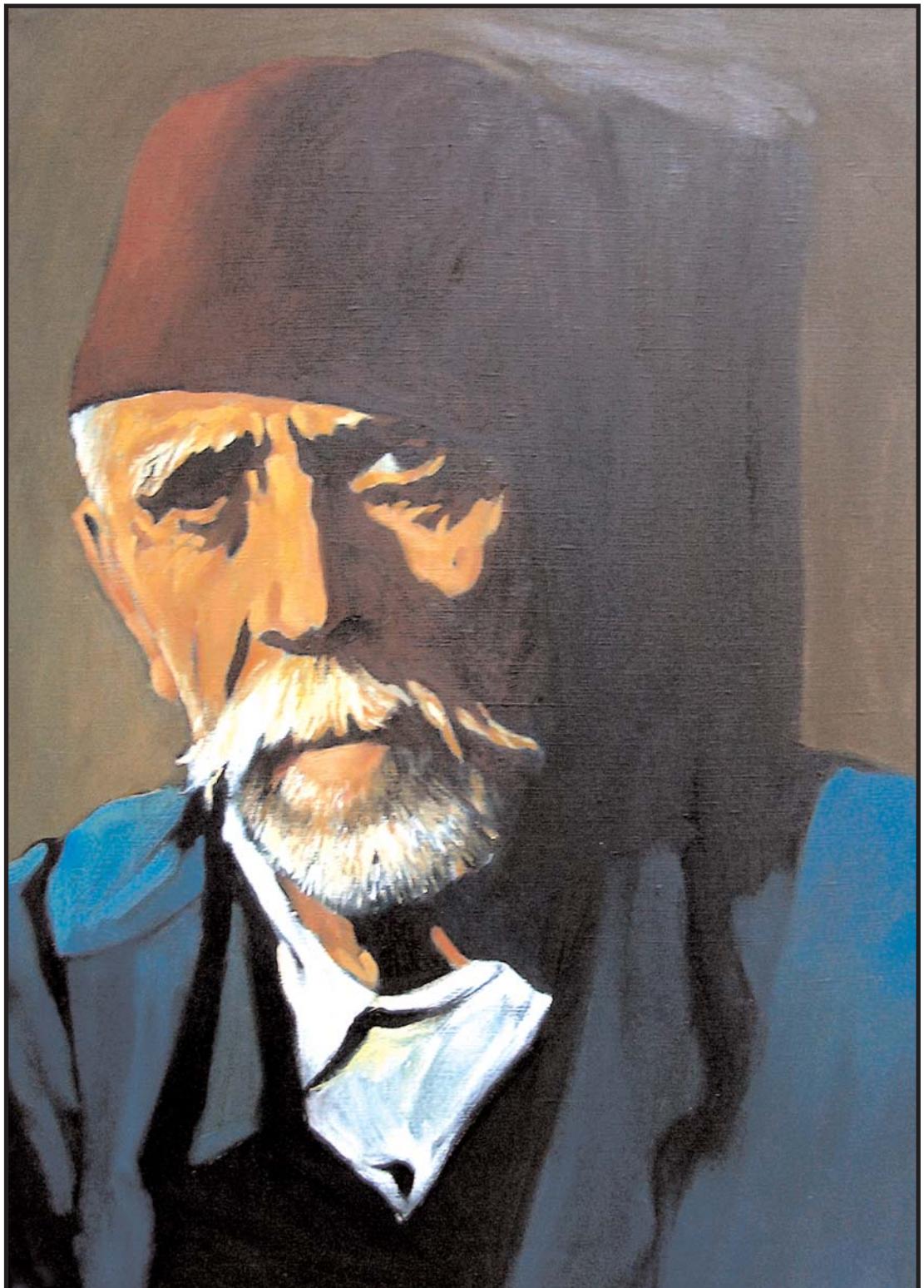
Рецензенти
Мевлуда Мелајац и Кемал Џемић

Лектор
Муратка Фетаховић

Технички уредник
Неџад Смаилагић

Штампа
„ДЕРСАН“, Тутин

Тираж
10.000

Бошњачки народни пјесник Авдо Међедовић (1870 - 1955)

Полазак у школу

Салем се мали у школу спрема –
већ је постао ћак.

- Како ћу, шта ћу,
велики свијете,
ја сам још увијек дијете!

Тамо га чекају бројке и слова –
школско ратиште право.

- Како ћу, шта ћу,
велики свијете,
kad сам ја још увијек дијете!

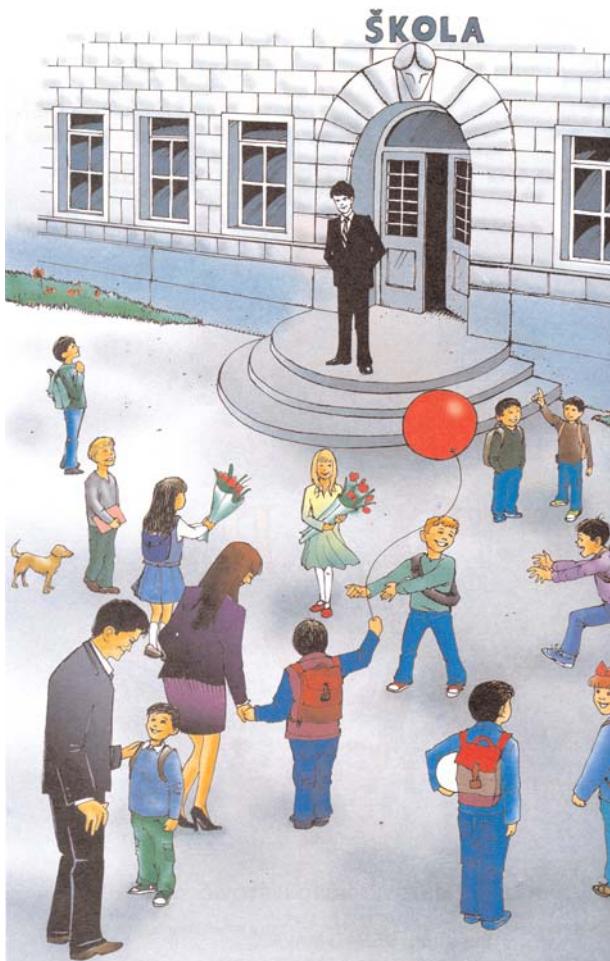
Школа далеко, путеви дуги,
опасности свуда пријете...

- Како ћу, шта ћу,
велики свијете!
Залутаће до школе дијете!

Мајка га брижно спрема
и даје бројне савјете.

- Како ћу, шта ћу,
велики свијете!
Ја бих још био дијете.

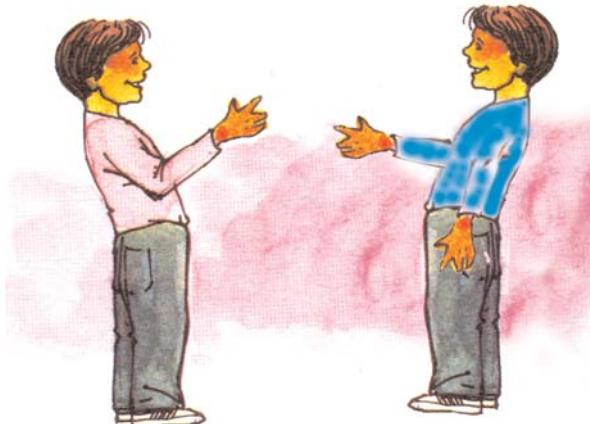
Ризо Џафић

ДЈЕЦО, ХАИРЛИ ВАМ ПОЛАЗАК У ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ!

Селам

Селам теби, свијете!
Ја сам мало дијете
из твог ђулистана.
Дај ми лијепих дана,
дај ми цвјетић даха –
да растем без страха.
Дај ми цвјетић среће –
то ти шкодит неће.
Селам теби, свијете,
љуби те дијете!

Омер Турковић

Разговор о ријечима:

селам - поздрав
ђул - ружа
ђулистан - ружичњак

Питања:

Који се **бошњачки поздрави** употребљавају
у твом крају?
Изговарај их и упиши у своју радну свеску.
У своју радну свеску упиши имена цвијећа
које цвјета у твом крају.

Коло око свијета

Кад би све дјевојке свијета пружиле једна другој руку, могле би саставити коло око мора.

Кад би сви момци свијета били морнари, могли би својим лађама направити диван мост преко валова.

Да, могло би се саставити коло око свијета кад би сви људи хтјели пружити руке једни другима.

Паул Форт

Играјте се у школском дворишту, ухватите се за руке и направите коло.
Шта све може бити коло?

Која све кола знаш из твог краја?

Каквим почетним словима су написане ове реченице?

Сунчев брат

Ја сам Сунчев брат,
ал' волим само ћу.

Мој брат сија дању,
а ја само ноћу.

Народна загонетка

Питање:

Како се зове Сунчев брат?
(Мјесец)

Имена стара

Јесте ли знале,
Сунчице мале,
како су се наше
пранане звале?

Једна се звала
нана Аза,
па нана Халима,
нана Умихана,
па Селима,
Келима,
Ђула,
Зада,
Емина...

И сва су имена
била фине.
А како су тек нане
лијепе биле!
Баш као и ви сада,
Сунчице миле.

Аза
Халима
Умихана
Селима
Ђула
Зада
Емина

Бела Џоговић

Задатак:

Напиши имена своје мајке и своје бијаче.
Напиши имена свога баба и свога амиџе.
Напиши имена свога дједа и прадједа.
Напиши имена свога друга и своје другарице.

Каквим почетним словом су написана ова имена?

Препини у радну свеску ова имена и прочитај их гласно:

Ђула	Џемила	Ђама	Ханка
Ђулизара	Џенета	Ђамила	Хајрија
Ђулбехара	Џенита	Малића	Хамида
Ђулса	Џева	Мелећа	Ханкуша
Ђулсума	Џевахира	Ђамил	Хафиза
Ђузида	Џана	Ђазим	Хасна
Ђенана	Хатица	Ђерим	Умихана
Ђуле	Џевад	Хаћим	Халил
Ђулбо	Џемо	Малић	Хасан
Ђулбехар	Џафер	Аћиф	Хафис
Нађа	Џемил	Бећир	Салих
Ђенан	Реџо	Зећир	Вахид
Неђо	Неџад	Шућо	Махир

Препини у радну свеску ове ријечи и прочитај их гласно:

Чапљина	Ћилим	љубичица	муња
Чачак	Ћитаб	љуљашка	питање
Чајниче	Ћуприја	љубав	знање
читанка	Ћенар	пољана	имање
чесма	Ћаса	угљен	поштење
чардак	Ћебе	Љубљана	коњ
чамац	Ћилимчић	Љескова	наковањ
чекић	Ћуран	љиљан	пањ
чизма	кућа	билька	тањир
мачак	врећа	босиљак	лсњир
чичак	врућ	буљук	торањ
човјек	пруће	љекар	боровњак

Напиши и ти у своју радну свеску сличне ријечи.
Вјежбај изговор ријечи са гласовима: **ћ, џ, ћ, ч, х, љ, њ.**

На Бајрам

- Мунира, кћери! Устани, срце моје! Скоро ће сванути. Ваља браћу спремити. Данас је Бајрам...

- Је ли хладно, мајко?

- Зар не чујеш како ватра гори?

Мунира се диже из постелье...

- Хоћеш ли браћу будити, мајко?

- Још је за њих рано.

Мунира приђе леђену, обли лице водом из ибрика и лијепо узе абдест...

Вани је свитало. Кроз отворена врата навали свежи јутарњи зрак, птичји цвркут и пјенушава пјесма немирног вјетра...

- Како је лијепо напољу!

Мунира заста на средини собе, погледа матер као да јој жели нешто казати.

- Шта хоћеш кћери?

- Смијем ли ја, мајко, данас обући своје нове хаљине?

Исмет каже, да су његове чакшире љепше од мојих димија.

- Ах, шта зна Исмет! Твоје су димије од свиле, а свила је љепша од чохе. Само немој да му то рекнеши, јер знаш какав је. Подигнуће вику због тога.

Ахмед Мурадбеговић

Питања:

Како се у твом крају прославља Бајрам?

Ко се све радује Бајраму и зашто?

Шта све мајка спрема уочи Бајрама?

Зашто мајка устаје прва?

Куда бабо иде рано - на дан Бајрама?

Знаш ли шта је бајрамски намаз?

Шта за Бајрам облаче дјечаци а шта дјевојчице?

Шта дјеца добијају за Бајрам?

Задатак:

Препиши у своју радну свеску следеће ријечи:

Рамазански бајрам, Курбан-бајрам, бајрам-намаз, абдест, чакшире од чохе, димије од свиле, димије од харе, леђен, ибрик, јелек, џамадан, фес, ...

Школа

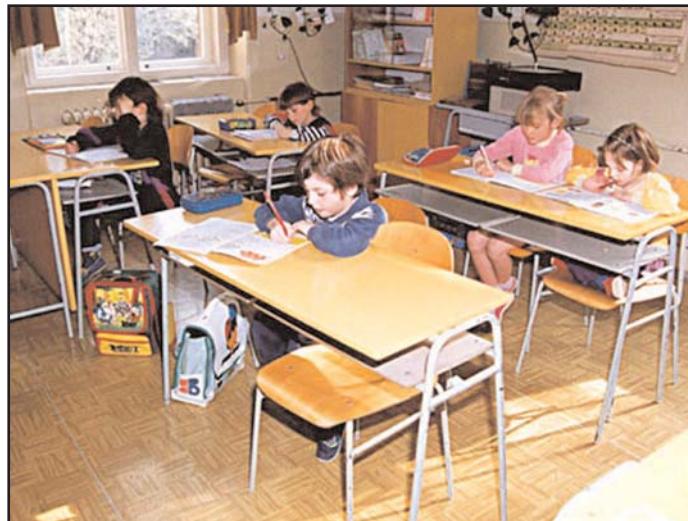
Има једна кућа знања,
У којој се учи, сања:

Ко ће бити писац, лекар,
А ко банкар, апотекар,

Ко ће бити пилот - ловац,
А ко храбри морепловац,

Ко ће бити сликар, вајар,
А ко рудар ил' новинар.

Профа, уча – биће десет,
Инжињера биће пет.

Омер Турковић

Пословице:

Боље је знање него имање.
Ко учи - научи.
Човјек се учи док је жив.
Знање ти нико не може отети.
Горе је незнање од сиромаштва.
Ко нема у памети, има у ногама.
Нико се није научен родио.

Задатак:

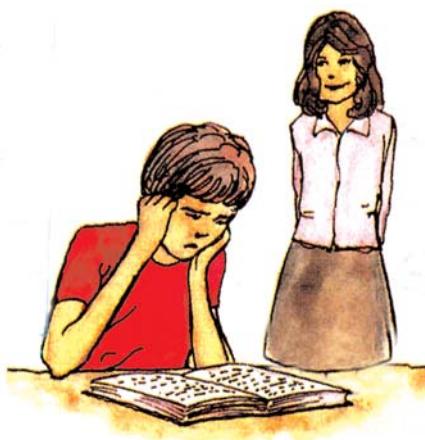
Запиши и ти неколико народних поука и пословица из свог краја
у којима се говори о вриједностима учења и знања.

Купи ми, мамице

Купи ми, мамице,
лијепе гумице
и теку
и одмах да ти кажем
(али не лажем)
не могу више
чувати секу.

Морам учити,
писати слова
и знати где живе
лав,
слон и сова.

Јер ја сам,
мамице,
сада ћак,
а то није
посао лак.

Кемал Џоџо

Пословице:

Књига је наш најбољи пријатељ.
Ко учи, тај се не мучи.
Знање је највеће имање.

Годишња доба

Снијег се полако топи,
дани су топли,
ласте долијећу,
цвјета цвијеће –
тад је ПРОЉЕЋЕ.

Сунце сијајајко,
на море иде свако,
распуст је, ето –
то је ЉЕТО.

Магла се спушта изнад града,
лишће жути, киша често пада –
ЈЕСЕН је тада.

Снијег стално пада,
хладно је тада,
дјеца се санкају –
ЗИМА влада.

Фахрета Бајшин

Питања:

Колико има годишњих доба?
Које годишње доба највише волиш?
Које годишње доба је најтоплије?
Шта раде дјеца зими а шта љети?
По чему је познато пролеће а по чему јесен?

Задатак:

Нацртaj бојама једно годишње доба.

Зима у мом завичају

Питања и задатак:

Шта све видиш на слици?
Шта раде дјечаци а шта дјевојчице зими?
Шта раде нана и дједо?
Којим се спортом ти бавиш зими?
Какво је дрвеће зими?
Гдје птице бораве зими?
Посматрај слику и опиши зиму у свом завичају.

Селма и вјеверице

У парку, у близини Селмине куће, у крошњама дрвећа живе вјеверице. Селма је често вјеверицама посуђивала своју лоптицу да се играју одбојке.

Једном је Селмина мама правила торту. Примијетила је да јој недостаје ораха. Бјеше празник и све су продавнице биле украшене, али затворене.

Селма је отрчала у парк и замолила вјеверице да јој посуде прегршт ораха. Оне се ни једног тренутка нијесу двоумиле. Селма се вратила са пуном котарицом.

И вјеверице су биле позване да се осладе. Торти су дали име „вјевериичја торта“.

Мирсад Бећирбашић

Задатак:

Препричај усмено ову причу.
Нацртај вјеверицу на грани дрвета.

Питања:

Гдје живе вјеверице?

Знаш ли да вјеверице у јесен сакупљају за зиму:
орахе, льешнике, жирове, кестење...

Да ли си негдје видио њену оставу?

Да ли би и ти поступио као Селма?

Шта је по твом мишљењу пријатељство?

Може ли се успоставити пријатељство између људи и животиња?

То је храброст

Људи моји,
тај се ничег не боји.

Страшних снова се не плаши,
друге он
са њима страши.

Страшних мјеста се не плаши
друге он
на њима страши.

Баш је храбар,
баш је јак,
тај делија мрак.

Зејћир Хасић

Питања:

Шта је то мрак?
Плашиш ли се ти мрака?
Шта је то храброст?
Нацртај мрак.
Које ћеш боје употребити да би нацртао мрак?

Машта

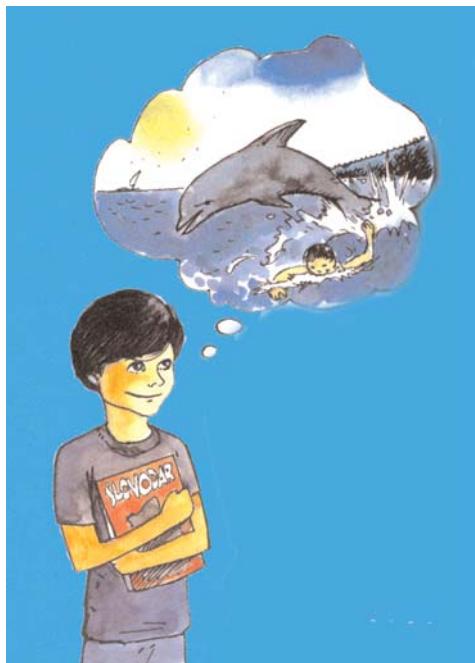
Машта је лијепо нешто,
у сну се испреда вјешто.

У машти нема граница –
близу је и звијезда Даница.

У машти је све могуће,
шећерна се дуга суче.

На сјеверу, мјесто леда,
свуд' су брда сладоледа.

У машти се све уважи,
Само сањај, само тражи.

Омер Турковић

Питања:

Да ли и ти понекад машташ?
Постоје ли брда од сладоледа или је то само машта?
Шта значи стих „У машти нема граница“?
Шта значи стих „шећерна се дуга суче“?
Је ли лет на Мјесец машта или стварност?

Успаванка

Спавај, сине, сан те преварио,
преварио, не заборавио,
који те је и досад варао,
боље ослен него дослен, сине.

Душмани ти под ногама били,
моме сину ништа не удили,
већ удили вуку и хајдуку.

Спавај, сине, од ђула ти беша,
твоја беша на мору грађена,
градиле је до три кујунције:
један кује, други позлаћује,
 трећи гради од злата јабуку.

Народна пјесма

Питања и разговор о ријечима:

Знаш ли шта је **успаванка**?

Памтиш ли неку успаванку коју ти је пјевала нана?

Зашто мајке пјевају успаванке својој дјеци?

Какве ријечи преовлађују у овој врсти пјесама?

Пронађи у овој пјесми ријечи **одмила**.

Шта је то **беша**?

Је ли тебе мајка лјуљала у колијевци или у **бешику**?

Народне мудrosti:

Лијепа ријеч гвоздена врата отвара.
Испеци па реци.
Не висе никдје колачи на драчи.
Што можеш данас, не остављај за сутра.
По јутру се дан познаје.
У орача црне руке, а бијела погача.
Зрно по зрно - погача, камен по камен – палача.
У лажи су кратке ноге.
Пас лаје, вјетар носи.
Ни у гори зла не говори.
Не једе се све што лети.
Ћути као риба у води.
Чистоћа је пола здравља.

Питања и задаци:

Шта знаш о хигијени у бошњачкој кући?
Чему служи Ћилим у бошњачкој кући?
Знаш ли шта је софра?
Нацртaj шаре које си запазио на Ћилиму.
Нацртaj софру и на њој прибор за јело.
Чему служи пешкир?

Разговор о ријечима:

Шта значе ријечи: кућа, кућица, кућер, кућетина, кућара, окућница, кућница, кућни праг, кућиште, кућеван, окућити?...

Нацртaj: кућу, кућицу, кућер, кућетину...

По чему су сродне ријечи: извор, врело, вир, кладенац, хладенац, источник, извориште, вода промуклица, вода потајница?...

Шта значе изрази: Вилин извор, Вилино коло // Виље коло, Вилино гумно, Виљен, Вилина гора?...

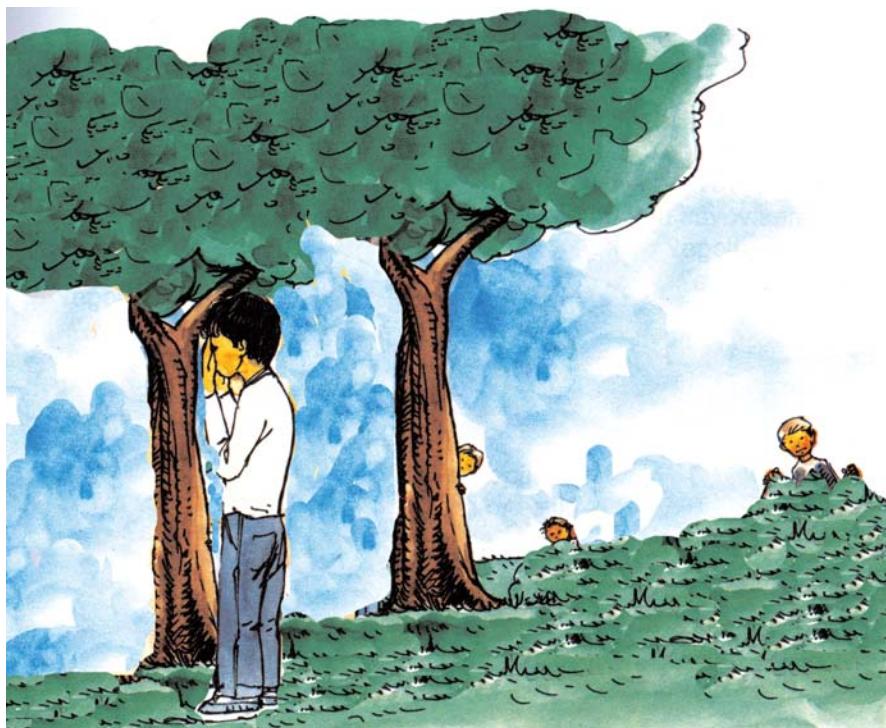
Знаш ли неку причу о вилама, змајевима, аждахама, дивовима, о Алији Ђерзелезу?

Замоли бијачу или дједа да ти испричaju неку старинску причу, прочитај је на часу босанског језика и разговарајте о њој.

Игра жмурке

Жури,
жури,
зекане –
чекај
дане
свечане!
Ми смо ти се
сакрили
на сто
мјеста
најмање!

Благдане
ћеш провести,
а
нас
нећеш
открыти!
Куцнуло
је
пона три –
у потрагу
пођи
ти!

Ибрахим Кајан

Питања:

Коју пјесму говориш када играш жмурке?
Шта су то **благдани**?

Које бошњачке благдане знаш?
Шта ти мајка спрема за бајрамске дане?

Еци, пеци, пец

Еци,
пеци,
пец,
ја сам
мали зец,
ти си
мала
вјеверица,
еци,
пеци,
пец!

Народна бројалица

ЕЦИ
ПЕЦИ
ПЕЦ

Народне пословице:

На туђим леђима лахко је бреме.
Од лијености тежег бремена нема.
Ко не ради код своје куће, радиће код туђе.
Лијен дуже путује.

Загонетка:

Бијеле коке с неба пале,
наша врата затрпале.

(снијег)

Од један до пет

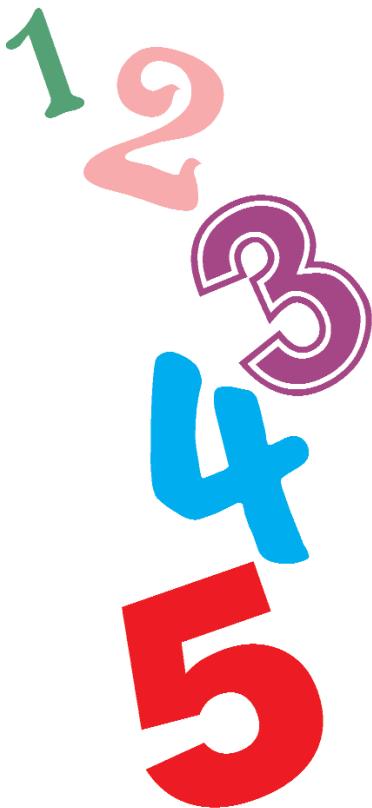
Јединица је ружна бројка,
Мени су драже двојка и тројка.

Двојка смо ти и ја, најљепша -
То се одувијек зна.

Тројка је друштво лијепо, фино,
Чујеш ли ме ти тишину?

А петицу воле ћаци, редом,
не пише се она кредом.

Дениса Турковић

Питања:

Шта значи стих „Двојка смо ти и ја, најљепша“?
Шта значи стих „Тројка је друштво лијепо, фино“?
Шта значи стих „А петицу воле ћаци, редом“?

Задатак:

Научи пјесму напамет.
Одрецитуј је на часу.
Разговарај о овој пјесми са друговима.

Чудо у џаку

Ферид је од папира правио авион. Нана је плела џемпер. Ферид је на прагу угледао џак. Џак је проходао.

- Нано, нано, види!
 - Неки чудан џак! А да се неко тамо није завукао? – рече нана.
 - Није, није, то џак хода.
 - Не бих рекла. Прићи слободно. Погледај ко је унутра.
- Ферид чучну и погледа. Из џака су гледала два сјајна ока. Ђечак се насија и радо повика:
- А то си ти, лоповче једно! Долази овамо!

Зехра Хубијар

Питања:

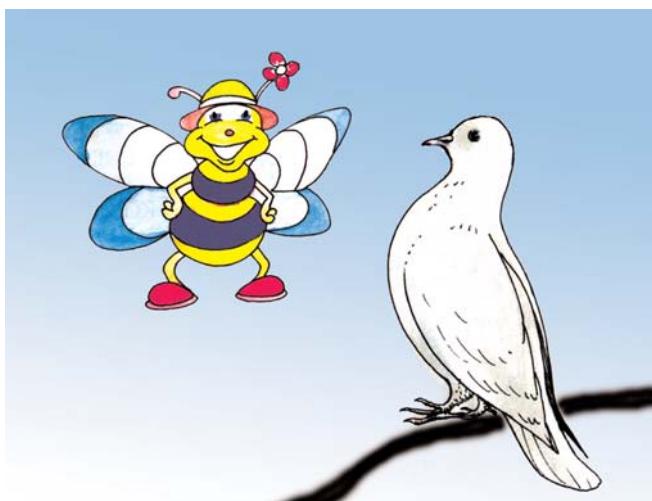
Како је џак проходао?
Зашто се Ферид уплашио?
Шта је нана рекла Фериду?
Да ли се и теби догодило нешто слично?
Напиши и ти једну **шалјиву причу**.

Голуб и пчела

Пошла пчела на поток да се напије воде. Слетјела је на један камен и почела пити. Омакла се с камена, пала у воду и почела се давити.

То је видио голуб са грane. Тргнуо је кљуном један листић са дрвета и бацио га пчели. Пчела се попела на лист. Крила су јој се осушила и она је одлетејела.

Другог дана дошао је ловац у шуму. Опазио је голуба на грани, па нанишанио пушком на њега. Видјела је то пчела и слетјела ловцу на руку. Бојећи се да га пчела не уједе, ловац је махнуо руком и голуб је одлетио.

Народна прича

Задатак:

Прочитај ову причу и разговарај о томе како су голуб и пчела помогли једно другом у опасности.

Напиши краћу причу о дјечацима који су, као голуб и пчела, помогли један другом.

Народне пословице:

Добро се добним враћа.

Чини добро, нећеш се кајати.

Добро чини, добру се надај.

Добра ријеч и гвоздена врата отвара.

Памти па врати.

Босна

Која је земља
најљепша на свијету?

Ако не знате,
питајте птице у лету,
питајте мрава у трави,
питајте капе на глави.

Јер оне су више од људи
и све виде и све знају.
Питајте и пчелу кад стане
на ружу росну.

И сви ће вам рећи
да највише воле Босну -
Босну и Херцеговину.

Да ли сада знате,
која је земља
најљепша на свијету?

Бела Џоговић

Питања:

Како се зове твој родни крај?
Која је земља најљепша на свијету?
Како се зову твоји пријатељи у тој земљи?
Којим језиком говори народ у Босни и Херцеговини?
Којим се језиком говори у твом крају?
Знаш ли да пјеваш неку пјесму о Босни?
Отпјевај са друговима и другарицама пјесму
„Босно моја, дивна, мила, пуна севдаха“...

Нанина сехара

У одаји крај ормара,
шарена сехара стара.

У сехари лијепе ствари,
мале тајне, драге чари.

Све на дуње ту одише
и све агар баш мирише.

У сехари љубав спи
и смирени давни сни.

Али то је само сјена -
моје нане успомена.

Омер Турковић

Питања:

Знаш ли шта је то **сехара**?
Чува ли твоја нана стару сехару у кући?
Шта се све налази у наниној сехари?
На шта миришу ствари у сехари? Чије су то успомене?

Задатак:

Замоли нану да ти исприча шта је сехара и шта се у њој налази, па о томе напиши краћи текст у твојој радној свесци.
Питај бијачу или дједа шта је то **агар**.
Ако је сехара изрезбарена, нацртај сличне шаре.

Брезе на слету

Једног дана вјетар –
учитељ гимнастике
свим брезама у шуми
обукао патике.

А онда их сврстао
у малу колону;
птице су се чудиле
на своме балкону.

Направио руком
један талас лак,
за почетак вјежбе
дао им је знак.

Брезе се зањихале
и у руку сваку
узеле по једну
зеленкасту траку.

Па по такту вјетра
исправиле струк;
од зелених трака
направиле лук.

Тапкајући ногама
У круг око зденца,
савиле се попут
плетеног вијенца.

Тог дана је у шуми
и најмањи цвијет
посматрао овај
необични слет.

Насиха Капицић – Хаџић

Разговор о пјесми:

Како замишљаш слику бреза зањиханих вјетром?
Нацртај брезе око зденца према слици у овој пјесми.

Шта то шушка без одушка

Шта то шушка,
шта то шушка?

Са гранчице паде крушка?

У грмићу јежић хрче?

Или срне шумом трче?

Вјеверица љешник струже?

Ил' у врту шуме руже?

Ил' маслачак зрели прска?

Или шуми суха трска?

Шта то шушка
без одушка?

Авдија Авдић

Разговор о пјесми:

Научи пјесму напамет.

Рецитуј пјесму по ритму из прва два стиха.

Пробај, можеш ли је пјевати.

Зашто је пјесник на крају сваког стиха ставио **знак питања**?

Какве су ове реченице?

Препиши у своју радну свеску ријечи:

шушка, хрче, трче, струже, руже, прска, трска.

Јеси ли слушао шум вјетра у шуми, у башти, на ливади?...

Старац и птичица

Једна птичица долетјела је са сјевера до чамца. То је била нека птица пјевачица. Летјела је ниско изнад воде. Старац је одмах видио да је уморна.

- Колико имаш година? – упита старац птицу, - Да ли ти је то прво путовање?

Птица га је гледала док је говорио. Била је сувише уморна. Она се залјуља на својим њежним ножицама.

- Одмори се добро, птичице, - рече он. Затим одлети и потражи своју срећу као и сваки човјек, као и свака птица, као и свака риба.

Ернест Хемингвеј

Разговор о тексту:

Одакле је долетјела птица?
Шта је старац питао птицу?
Шта је старац рекао птичици?
Шта је за тебе срећа?
Како би ти поступио у сличној ситуацији?

Бошњачке народне мудrosti:

Нафака се дијели у сабах.
Нови дан, нова нафака.
Свако има своју нафаку.
Ко рано рани, двије среће граби.
Ко ради, тај има.
Ко ради, не боји се глади.
Све је са нафаком.

Свилено пиле

Родило се јутрос пиле,
тако њежно – к'о од свиле.
Тек је старо пола сата,
а већ пјева: мама, тата!
И пијуче: пи, пи, пи,
хајте амо к мени сви.
Да пољубим цио свијет,
јер је такав – вальда ред.
Тако вели мало пиле,
њежно, меко, к'о од свиле.

Дениса Турковић

Питања:

Како пијуче пиле?
Јеси ли слушао пјевање славуја?
Како зује пчеле?
Како фијуче вјетар?
Шта то шуми у шуми?

Лисичја мудрост

Удружили се лав, вук и лисица да заједно лове.

Уловише магарца, коштуту и брава. Лав тада одреди вука да им он подијели плијен. Вук даде лаву магарца, лисици коштуту, а себи остави брава.

Лаву се није свидјела оваква подјела. Он шчепа вука и прогута га. Сада лав одреди лисицу да она подијели плијен. Тада лисица рече:

- Једна од уловљених животиња нека буде лаву за доручак, друга за ручак, а трећа за вечеру.

На ово лав упита лисицу:

- Ко те научи да знаш тако лијепо дијелити?

Лисица му одговори:

- Ово ме подучила вукова судбина.

Мула Мустафа Башескија (из „Љетописа“)

Разговор о причи и ријечима:

Препричај усмено ову причу.

Знаш ли неку сличну причу у којој животиње међу собом говоре?

Како се називају овакве приче?

Јеси ли разумио поуку ове приче?

Опиши главне особине ових животиња?

Ове ријечи су подијељене на **слогове**:

ма-ма, се-ка, ба-бо, на-на, би-ја-ча, а-ми-џа, Сан-џак, Сје-ни-џа, Ту-тин, Пеш-тер, Би-хор,

Ријечи: вук, лав, миш, зец, коњ, врх, трн, црн – не могу се дијелити на слогове. Оне су **једносложне**. Ријечи које имају два, три или четири слога су **вишесложнне**.

Ријечи се на слогове растављају **цртицом (-)**.

Сваки слог мора имати по један **самогласник: а, е, и, о, у**, понекад **р**.

Задатак:

Подијели сам на слогове сљедеће ријечи из ове приче: лисица, кошута, прогута, сада, тада, једна, ручак, друга, вечеру, упита, лијепо, одговори.

Поточић

Поточићу жуборчићу,
можеш ли ми нешто рећи?
Откуд течеш
и куд идеш?
Шта све видиш и ког срећеш?

Де ми реци болан био,
би л' селаме понит хтио?

Можда сртнеш:
моју Сану,
моју Дрину,
ил' Миљацку,
или Уну.
Можда Босну,
ил' Неретву,
ил' Усору,
или малу Радобольју.

Бела Џоговић

Поуке о писању великог слова:

Обрати пажњу на ријечи у овој пјесми на чијем је почетку написано **велико слово**. То су имена ријека у Босни. Запамтите да се велико слово пише на почетку **имена ријека, градова, села, држава, народа, људи**... На примјер: Рашка, Увац, Ибар, Лим, Видрењак, Вапа, Љешница; Тутин, Сјеница, Рожаје, Плав, Гусиње Бијело Поље, Нови Пазар, Нова Варош, Пљевља, Беране; Радуховце, Храсно, Петњица, Бишево, Ибарац, Рибариће; Босна и Херцеговина, Француска, Јапан, Египат, Бразил; Бошњак, Енглез, Француз, Јапанац, Кинез; Ибрахим, Џемал, Џемила, Селма...
Препиши ове ријечи у своју радну свеску. Допиши и још неке сличне овима.

Телефонски разговор

Хало! Мерхаба! Овдје Ема!
Мерхаба, Емо!
Је ли Селма код куће?
Није, отишла је код нане Емине.
Када ће доћи?
Сутра, а што ће ти?
Договориле смо се да у петак идемо
на теферић.
Ређи ћу јој да ти се јави када дође.
Алахеманет, Алма!
Алахеманет, Емо! Поселами нану.

Питања:

Са ким је Ема разговарала?
Кога је Ема тражила преко телефона?
Ко се Еми јавио телефоном?
Кога је Алма поселила?

Поука:

Лијепо понашање захтијева и правilan разговор.
Прво треба поздравити саговорника, затим се
представити, а онда наставити разговор.
По завршетку разговора потребно је пристојно
се захвалити саговорнику и поздравити га.

Ријечи се играју Глагол

Све ријечи јесу вриједне,
али глагол!
То је раноранилац, ударник,
пјесник и пустолов међу ријечима.
Он
кроји шије реже пара
лети вози слика ствара
љуби пише учи кује
ломи копа сади снује
Он
као нову кошуљу
одјене ново значење,
и скита главном улицом љепоте.

Алија Х. Дубочанин

Питања и задатак:

О чему пјесник говори у овој пјесми?
Знаш ли шта су **глаголи**?
Зашто у другој строфи нема зареза?
Рецитуј другу строфу брзо.
Шта осјећаш приликом рецитовања?

Народна шала:

Вадио Новопазарац кромпире из своје њиве. Пролазио
туда неки путник и упитао га:
„Јесу ли крупни ти кромпири?“
„Вала, ови крупни јесу, а ови ситни нијесу“- одговори
му Новопазарац.

Цврчак и мрави

Једне зиме дође цврчак мравима и рече:

- Молим вас, дајте ми мало жита да не умрем од глади!

Мрави га запитају:

А шта си љетос радио?

Свирао сам.

Кад си љетос свирао, а ти сад играј, да ти глад прође! – рекоше мрави и истјераше цврчка напоље.

Ла Фонтен

Питања:

Ко у овој причи води разговор?
Јесу ли мрави правилно поступили?
Како се називају такве приче?

Цврчак и мрав

Пјевао је цијelog љета
цврчак пјесму без престанка,
а мрав мали радио је
све од јутра - па до мрака.

А када је зима дошла
цврчак брзо к мраву сврати:
- Дај ми, дај ми кору хљеба,
Јер умријећу ја од глади.

-Умри, умри! Умри, цврчо,
нек те мори глад!
Пјевао си цијelog љета,
иди, пјевај сад!

- Немој тако, мали мраве,
дај ми, буди друг.
А кад дође ново љето,
вратићу ти дуг.

Слушао их врабац мали,
па му жао би:
- Ради, мраве, ал' ћеш једном
умријети и ти.

Пјевај, пјевај, пјевај, цврчо,
весели нам луг,
ми смо птице веселице –
враћамо ти дуг.

Мељиман Мустафа

Питања:

Каква је разлика између ове пјесме и Ла Фонтенове **басне**?
Да ли је и цврчково пјевање врста рада?
Како је врабац разумио разговор између мрава и цврчка?
Зашто је врабац био на страни цврчка?
Дјеци, волите ли **пјесму, музику, игру?**

Хоџина пресуда

С прозора највеће ашчинице у селу у којем је живио Насрудин-хоџа осјећао се мирис финих јела. Један сиромах је нашао туда, па стао под пенџер и мирише. Није имао ни паре у цепу па је могао тако стајати и удисати предивне мирисе.

Одједном се на вратима појави газда ашчинице па зграби сиромаха и затражи да му плати што је мирисао мириће из његове ашчинице.

Како сиромах немаде ни паре у цепу, ашчија га одведе до Насрудин-хоџе, који је био и кадија у селу, да му он пресуди. Када је Хоџа саслушао оптужбу, мало размисли, па изрече пресуду:

- Поштовани ашчија, овај овдје човјек је дужан да ти плати пет сребрењака.

Потом Хоџа извади из цепа пет сребрењака па их стави у чашу и поче њима звецкати поред ашчијиног уха.

- Ето, сад ти је дуг плаћен – рече Хоџа па врати себи паре у цеп.

- Ама, како ми је дуг плаћен кад нијесам добио сребрењаке?! – разгала-ми се ашчија.

- Добио си паре исто онако како је овај сиромах појео твоју храну.

Народна прича

Питања:

Знаш ли ко је био Насрудин-хоџа?

Је ли ти позната и нека друга прича о Насрудин–хоџи?

Какав је човјек био газда ашчинице?

Је ли Насрудин-хоџа правилно пресудио?

Шта су то **народне приче**?

Задаци:

Препричај ову причу.

Препиши ријечи: ашчиница, ашчија, хоџа, сребрењак, цеп - и објасни шта оне значе.

Нацртај Насрудин-хоџу онако како га ти замишљаш.

Семафор

У граду насред
раскрнице
ја стојим и дијелим
пропуснице.

- Кад црвеним
оком гледам,
тада ником
проћи не дам !

- Док се жута
свјетлост лије,
још слободно
проћи није.

- А зелено
око моје
значи: ПРОЋИ,
СЛОБОДНО ЈЕ ...

Шимо Ешић

Питања:

Знаш ли шта је семафор?
Постоји ли семафор у твоме граду?
Шта значе боје на семафору?
Гдје се поставља семафор?

Задатак:

Нацртај раскрницу и семафор на њој.

Разговор о реченици

Неџад пише писмо.

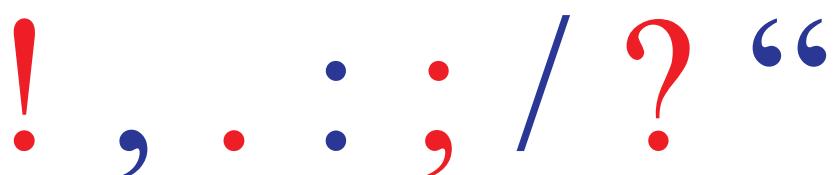
Џемила чита књигу.

Амица Ђамил сједи на ћилиму.

Кемал иде у школу. Он је добар ѣак.

Фата везе гоблен. Мала Емина се игра у авлији.

Нана спрема баклаву за Бајрам.

Задатак:

Препиши ове реченице у своју радну свеску.

Напиши још неколико сличних реченица.

Запамти да се **на почетку реченице** пише **велико слово**.

На крају реченице ставља се **тачка**.

На **почетку имена и презимена** пише се **велико слово**.

БИБЛИОТЕКА

Питања:

Постоји ли у твојој школи библиотека?
Постоји ли у твојем мјесту градска библиотека?
Које књиге посуђујеш из библиотеке?
Како се зове особа која ради у библиотеци?

Задатак:

Када прочиташ књигу, напиши у своју радну свеску краћи садржај.
Разговарај на часу са својим друговима и другарицама о прочитаној књизи.
Кад прочиташ једну књигу, врати је уредно библиотеци и поново узми другу.

ЛУТКАРСКА ИГРА

Пјетлић у позоришту

(Пјетлић – лутак, закићен жутим сунцокретом, долази на позорницу, која личи на јесењу башту. Он чепрка по лишћу, кљуца жуту тикву и весело пјева. Пјетлића прати жута метлица – лутка.)

Пјетлић (пјева): Кукурику! Јесен на видику!

Шарен орах, златна јесен,
из оклопа бјежи кестен,
плавих боба пуно трње,
на све стране зрело зрње!

Кукурику! Јесен на видику!
Пуца тиква, пршти кестен,
мирише ми златна јесен,
са дозрелим сунцокретом
шетајте лијепо свијетом.

Кукурику! Јесен на видику!

Метлица: Пјетлићу, тише! Не дижи вику,
него се представи, поздрави публику!

Пјетлић: Метлица стално на мене виче,
а ја стално кукуричем:
Кукурику! Кукурику!
Зато и јесам пијетао.
Мало сам пољем шетао,
па свратио на ово буњиште...

Метлица:

Пјетлићу, пази!

Пјетлић:

Опростите – у позориште!
А откуд ја на овом буњишту?

Метлица:

Пјетлићу, пази!

Пјетлић:

Опростите - у позоришту!
Писац који смишља приче
чуо како кукуричем
и видио репић мој,
па кликнуо: - Пијетле, стој!
Ја застанем, а он каже:
-У позоришту дјеца те траже!
Желе једног малог пијетла,
шареног репа и ока свијетла.
- Шта ћу да радим? – питам га ја.
А он ми рече: - То се зна:
кад треба, дигни вику,
пробуди поспану публику,,
потрчи, побркај,
распетљај, ишчепркај,
призор најави,
дуби на глави,
дјецу весели! -
тако ми вели.

И – ваш сам сада!
Гледаћемо комад лаки
о Џару, Прольећу и лијепој Свраки,
са сомотом испод браде,
што бисерна зринца краде
и накит од сребра, злата...

Метлица: Пјетлићу, доста!

Пјетлић: Не смијем даље...,
јер засад непозната,
та Сврака мора бити.
У позоришту понешто треба крити,
да сами пратите све што се збива.
Јер позориште – то је жива
у игри прича, са пуно слика...
А ви сте публика –
весела, мала, велика...
Па добро дошли на моје буњиште!

Метлица: Опростите – у позориште!

(Метлица полијеће на Пјетлића, а он уплашен, бјежи с позорнице.)
(Одломак)

Насиха Капицић – Хаџић

Треба знати - треба разумјети

луткарска игра – дјело у чијем извођењу (приказивању) судјелују (глуме, играју) лутке.

позорница (бина) – мјесто на којем се изводи позоришна представа или нека друга приредба

представити се - приказати себе другоме, рећи нешто о себи.

призор - слика, сцена коју гледаш (предио у природи, појава).

Призори у луткарској игри су (слично као у причи) њени дијелови, мање цјелине.

Позориште је зграда која има велику дворану (салу) са позорницом за глумце и сједиштима за гледаоце.

Разговор о луткарској игри

Кажи коју си луткарску представу гледао, у позоришту или на телевизiji.

Шта је у теби побудила ова луткарска игра? О коме се у њој говори?

Ко учествује у овој луткарској игри?

О чему се говори у првим трима реченицама у заградама? То су упутства глумцима – луткама како да се понашају на позорници, шта да раде. Те ријечи које стоје у заградама, глумци не говоре.

О чему Пјетлић пјева? Шта му каже Метлица?

Каква је упутства писац дао Пјетлићу – шта да ради у позоришту?

Шта Пјетлић најављује гледаоцима?

Како Пјетлић објашњава шта је позориште? Како ти схваташ ове његове ријечи: „Јер, позориште – то је жива у игри прича са пуно слика“?

Луткарско позориште

У луткарском позоришту на позорници су лутке. Глумци су обично скривени иза једне препграде (паравана) или испод позорнице. Глумци покрећу лутке помоћу кончића или само својим прстима. Они говоре и пјевају умјесто лутака – поклањају им свој глас, свој смијех... То раде тако вјешто да нам се чини да су лутке заиста живе, да се саме крећу, да оне говоре, пјевају, глуме...

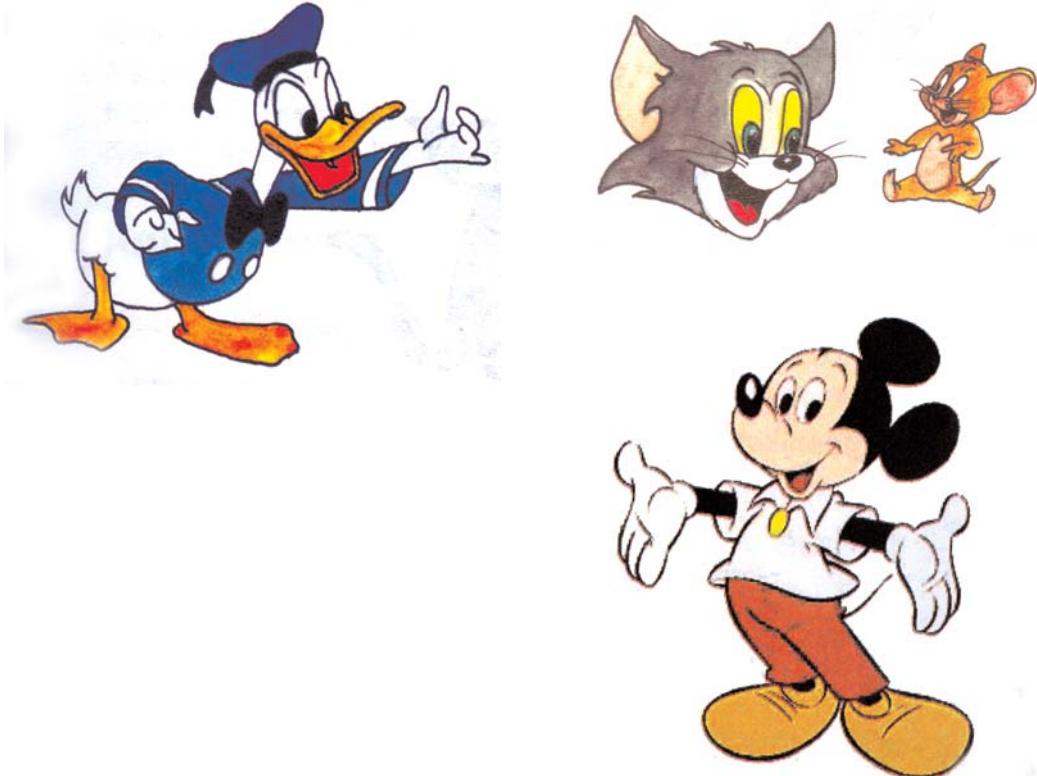
ПОЗОРИШТЕ

Разговор о цртаном филму

Дјеца воле цртане филмове. Радо их гледају на екрану телевизора, на страницама стрипова, дјечјих листова, забавника, разних новина - као додатак за дјецу...

Омиљени цртани филмови су: Пепельуга, Црвенкапа и вук, Пинокио, Трноружица, Сњежана и седам патуљака, Робинзон Крусо, Пинк Пантер, Том и Џери, Мики Маус, Морнар Попај и други.

Задатак:

Гледај један цртани филм и напиши краћи текст
о њему.

Покушај да нацрташ неколико сличица из гледаног
цртаног филма.

Дјечја права

Дјецо, па то је страва,
Не поштује нико наша права.

Наша су права свима јасна,
И ријеч наша је одлучна, гласна.

Ми смо као цвијеће у трави,
Хоћемо сунца и љубави.

Хоћемо мирне снове и дане,
Другаре - веселе раздрагане.

Хоћемо да учимо вриједно,
Дјестињство желимо чедно.

Хоћемо читав овај свијет,
Ко нас у томе спријечи –
нека буде клет!

Дениса Турковић

Разговор о дјечјим правима:

Дјеца имају право да уче, да се играју, да се друже,
да пјевају, да буду вольена, да расту...

Задатак:

Замоли свог учитеља да те упозна са основним
правима дјеце.

Босански језик

Босански језик је мој материњи говор.

Босанским језиком су говорили моји прадједови
и моје прабијаче у прошлости.

**Босанским језиком говоре сви Бошњаци било
гђе да живе.**

Ја волим мој босански језик.

Босна је поносна.

Бошњаци су браћа са другим народима у свијету.

Спортиста

Затрчим се, правим преклоп,
Када скочим, кажем - хоп!

Лопту шутнем, кажем - ооо!
Ево већ сам дао гоол!

По базену добро пливам,
У пливању баш уживам.

Само не знам како
Да добијем петицу, лако.

Математика баш ми смета
Да досањам и крај свијета.

Дениса Турковић

Разговор о спорту:

Који спорт ти волиш: фудбал, кошарку, одбојку,
пливање, атлетику, бициклизам,
смучачење, планинарење, алпинизам?...

Буди добар спортиста – бићеш храбар, здрав,
вриједан...

Јапанска изрека:

У здравом тијелу – здрав дух.

Име чувај, сине

Нека твоје име
као сунце блиста,
нека као гора
листа.

Нека Босна живи,
нека расту жита –
од имена твога
поносита.

Нек' се свијетом шири
име твога рода,
нека вјечно, сине,
пјева слобода.

Рагип Сијарић

Питања и поука:

Како си разумио ову пјесму?
Шта значи наслов: „Име чувај, сине“.
О чему пјесник пјева?
Твоје име је лијепо. Чувај га.
Увијек га пиши **великим почетним словом**.

Задатак:

Напиши у своју радну свеску имена крајева у
којима живе **Бошњаци**.

Писмо Еми

Драга Емо, добила сам твоју разгледницу из Сарајева. Хвала ти, лијепа је. Јесте ли почели са учењем у школи? Ја сам пошла у први разред.

Учим босански – мој матерњи језик.

У школи имам пуно другарица и другова. Учитељица Зејна нас воли.

Већ смо научили сва слова. Научила сам напамет пјесму „Школа“ Омера Турковића и пјесму „Босна“ Беле Џоговић. Добила сам петицу.

Када буде бајрамски распуст, доћи ћу у Сарајево. Желим да видим Баш-чаршију – и цијели град.

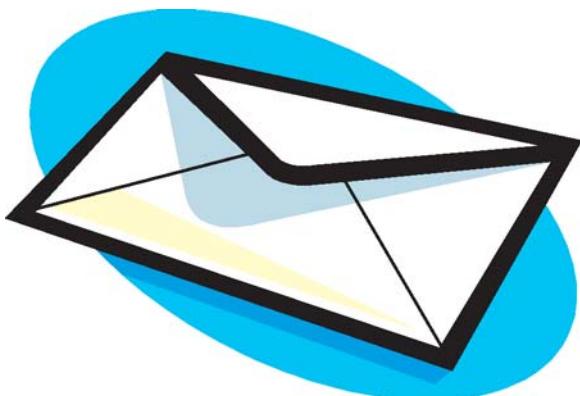
Шаљем ти махсуз селам.

Твоја пријатељица Алма,

Основна школа

„Рифат Бурџовић – Тршо“

Тутин

Златна оцјена

Волим те, мама –
уснама.

Волим те, мама –
рукама.

Волим те данима,
ноћима.

За њежност твоју,
нек зна свијет:

Дајем ти златну
оценјену – пет.

Касим Дераковић

Разговор о пјесми:

Научи ову лијепу пјесму напамет.

Одрецитуј је мами када се вратиш из школе.

Загрли је и пољуби.

Реци јој да си добила петицу и да те је учитељица
похвалила.

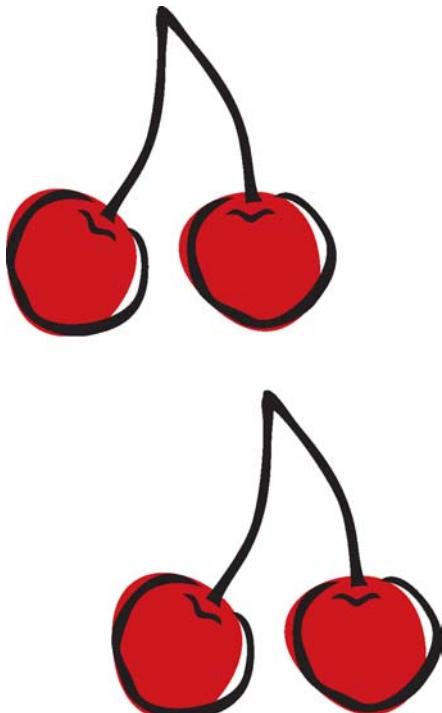
Наушнице од трешања

Најљепше пристају
За твоје лице
Од трешања наушнице.

Двије трешње на једно
Ухо се вежу,
Двије за друго –
Да држе равнотежу.

Као да ти у коси
Прольеће звони,
Као да ти се у коси
Црвене бомбони.

Мирсад Бећирбашић

Питања:

Када цвјетају трешње?
Које трешње расту у твојем крају: аршламе, црнице,
бјелице, дивље трешње?...

Задатак:

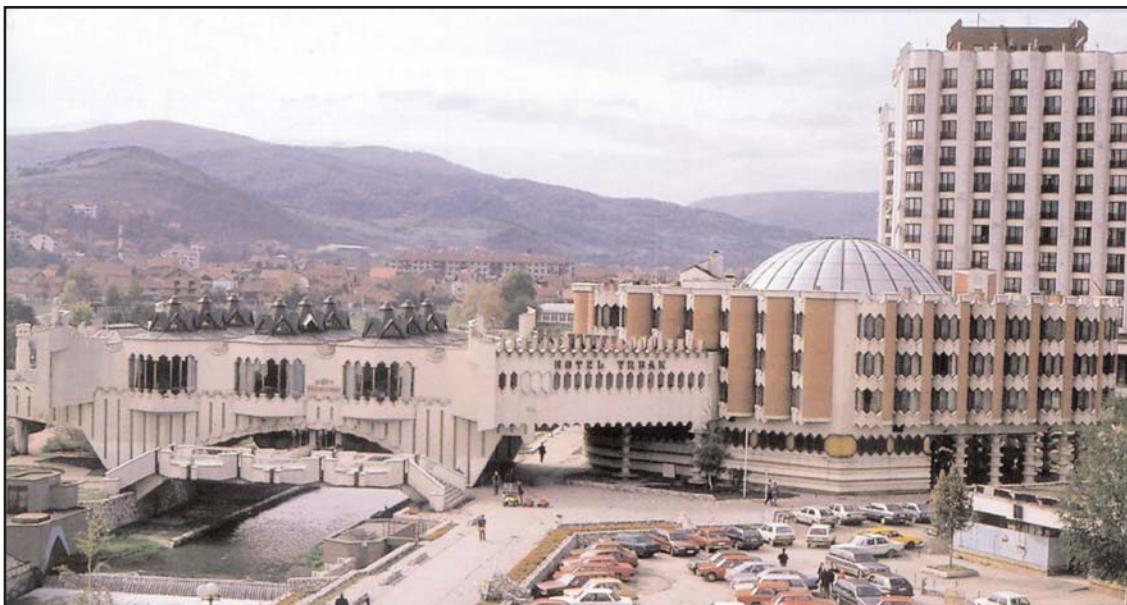
Направи и ти наушнице од трешања.
Описи прольеће у твом крају.
Нацртај бојама трешњу у бехару.

Завичај

За сваки завичај
исто важи –
чим негдје одеш
он те
тражи.

И ма гдје да си
он ће знати
на који начин
да те врати.

Мухедин Шариф

Задатак:

Напиши и ти пјесмицу о свом завичају.
Прочитај је у одјељењу.
Напиши домаћи задатак са насловом
„Љепоте мога завичаја“.

Народна традиција

Традиција Бошњака

Бошњаци имају дугу и богату народну традицију - једну од најстаријих на просторима Балкана. У разним крајевима у којима живе Бошњаци, она садржи специфичне облике и садржаје, али је начелно јединствена за све Бошњаке.

Традиција **Бошњака** обухвата усмено и писано стваралаштво свих врста и облика, музичко стваралаштво, народне игре, народне обичаје и обреде, народна вјеровања и вјерску културу, језичко богатство, старе занате, културу исхране, културу хигијене, културу становања, социокултуру (међуљудску комуникацију, поздрављање, хуманизам - мерхамет, заштиту породице - жене и дјетета, породично васпитање, изградњу задужбина, поптовање сакралних објеката), специфичности архитектуре, народну медицину, културу одијевања итд.

У овом дијелу уџбеника **Босански језик са елементима националне културе, Народна традиција** је посебан предмет изучавања.

Објашњење:

Термин **народна традиција** означава цјелокупно културно наслеђе једнога народа: усмене књижевне творевине, језичку културу, усмена историјска предања, народне обичаје, правила понашања која прелазе од поколења на поколење и сл.

У основи појма **народна традиција** је значење: **предати, предање, уручити.**

Босански језик

Језик Бошњака назива се босански. Он је најљепши. Ја говорим босански језик.

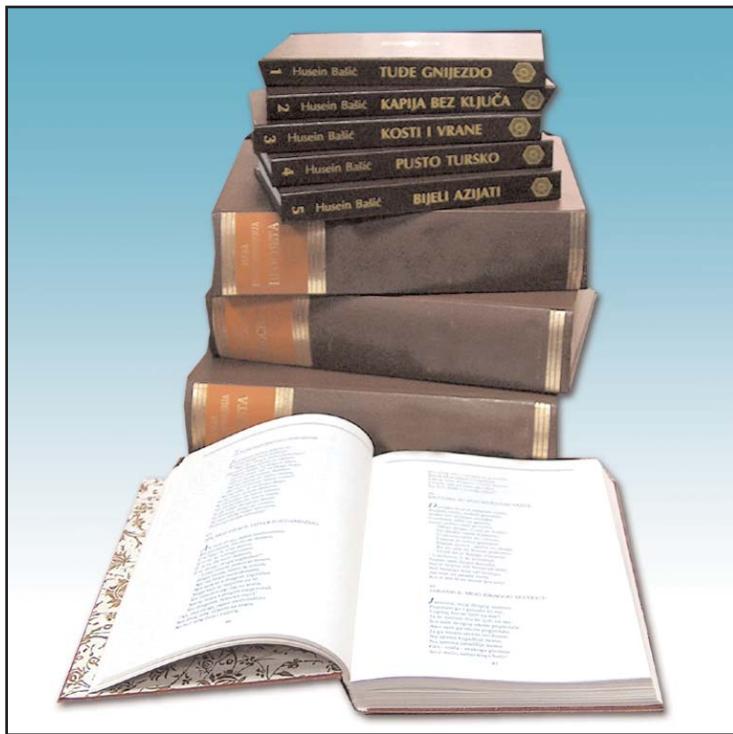
Пишем и читам. Ја га волим, јер је он мој матерњи језик.

Њему су сродни језици: српски, црногорски, хрватски; а близки су му: македонски, словеначки, бугарски и други словенски језици.

Бошњаци су и у прошлости били врло писмен народ. Бошњачки писци, осим свог матерњег босанског језика, говорили су турски, арапски, персијски, као и многе европске језике.

Своја дјела писали су на оријенталним језицима (персијском, арапском и турском), као и на свом босанском језику.

У историји своје културе Бошњаци су се служили: босанчицом (Ћирилицом), латиницом, арапским писмом - арабицом (алхамијадо књижевност*). Данас је латиница основно писмо Бошњака.

* Књижевна дјела писана на босанском језику арапским словима.

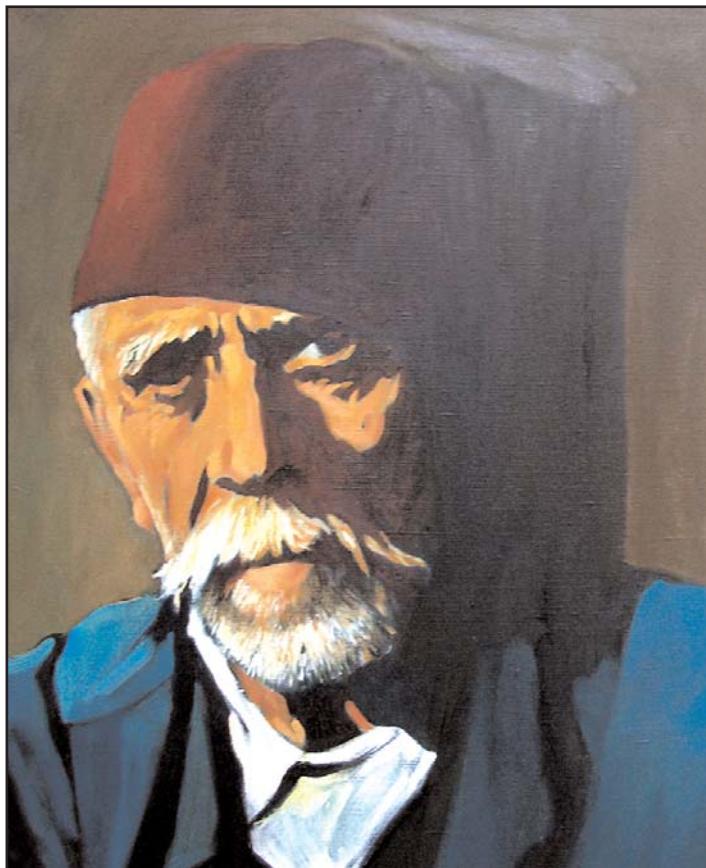
Усмена и писана традиција

Усмена (говорна) и писана традиција Бошњака представљају најважнији дио бошњачке националне културе.

Бошњачка епска и лирска традиција ушли су у врхове свјетског усменог стваралаштва. То су јуначке народне пјесме (крајишнице), лирске народне пјесме (особито севдалинке), баладе ("Хасанагиница", "Омер и Мерима"), као и разни прозни облици (народне приче, пословице, загонетке).

Народне умотворине стварао је народ, зато се зову **народне**.

Познати су народни пјевачи: Ђор Хуско Хусовић, Авдо Међедовић, Муратага Куртагић, Ашир Ђоровић, Касум Реброња, Ђуле Баховић и др.

Народни пјесник Авдо Међедовић

Бошњачки народни јунак Тале Личанин
(Умјетничка слика - рад Хусније Топића из Џазина

Тале Личанин је знаменити бошњачки јунак и заштитник сиротиње од зулумћара. Опјеван је, као и Мујо Хрњица, у народним епским пјесмама - крајишницама.

Питање:

Да ли си чуо од старијих људи за још неког бошњачког јунака о којем се пјева у народним пјесмама?

Босно моја, дивна, мила

Босно моја, дивна, мила,
л'јепа гиздава,
у теби је Сарајево,
шехер севдаха.

У теби су горе многе,
горе високе,
и студене извор-воде,
Босне поносне.

Босно моја, дивна, мила,
л'јепа, гиздава,
у теби је Бања Лука,
шехер Бошњака.

Лирска народна пјесма

D A7 D A7 D D A7 D D
BOS - NO MO - JA DIV - NA MI - LA LJJE - PA GIZ - DA - VA HAJ,
U TE - BI - JE SA - RA - JE - VO ŠE - HER SEV - DA - HA

Задатак:

У овој лирској народној пјесми Босна је "дивна, мила, гиздава, поносна". Опиши Босну употребљавајући ријечи из ове пјесме. Преузми и групе ријечи: шехер Сарајево, шехер Бања Лука, шехер севдаха.
Јеси ли чуо да неко пјева ову пјесму? Покушај да је пјеваш и ти.

Oj, Санџаку - мјесто моје драго

Лети пјесмо, увис небу плавом,
па одлети моме крају старом.
Жеља пуста вуче родној груди -
ој, Санџаку, поносан ми буди.

Лети, пјесмо, сред Новог Пазара,
ту ме чека моја мајка стара.
Она плаче и за сином вене -
утјеши је, пјесмо, мјесто мене.

А кад једном дођем изненада,
па запјевам улицама града,
сузу пусти, мајко моја мила -
ево теби вольенога сина.

Ој, Санџаку, мјесто моје драго,
ти си понос, ти си наше благо.
И кад одем, ти ме зовеш: сине,
ти си мјесто моје дједовине.

Народна лирска пјесма

Питања:

Пјева ли се ова лијепа бошњачка пјесма и у твојем крају?
Јеси ли на свадбама слушао ову пјесму?
Можеш ли је и ти отпјевати?
Како је Санџак опјеван у овој пјесми?

Разговор о ријечима

Препиши ове ријечи у своју радну свеску и објасни шта значе:

аждаха	јевалах	кадифа	сабах
ашчија	ејсаҳадиле	кахар	сафа
аџо	евлад	кајаса	сахат
адет	езан	калдрма	салтанет
аферим	ејдовале	кана	шашовац
башча	фереџа	ламба	шалваре
башка	фес	леђен	шамија
бабо	фистан	лејлек	шехид
бујрум	филија	лонџа	табак
бехар	филџан	лезет	табља
чадор	гајрет	махала	такат
чалма	газија	махана	тестија
чехре	гуџа	максум	ухар
чоха	гунгула	мал	умет
чума	гурabiја	мави	урнек
ћафир	хатар	нафака	вакат
ћахат	хаџ	намаз	верем
ћата	хаир	нана	ватан
ћејф	хајрат	нур	вилајет
ћемер	хак	нимет	зар
даиџа	ићиндија	одаја	зехер
даире	ибрет	ојиџе	зекат
деф	иљач	ордија	земан
дерс	имам	овраисати	зијарет
дин	ислам	паша	
ћерћеф	јаглук	палта	
ћугум	јараби	пазар	
ћул	јаваш	печа	
ћулабија	јексик	рахатлук	
ћутуре	јетим	решма	

Бошњачке народне изреке:

Ако камење мичеш са пута, остави неки камен да се још неко осевапи.
Ако не вратиш дуг, не можеш више узети на зајам.
Брат брата до на јamu, а у јamu га не да.
Будала само своју памет бегенише.
Ћутање је највећа мудрост.
Да му није носа, траву би пас'о.
Дигао главу као касапски јарац.
Какав је, Ибар би замутио.
Ко хвата халилуке, стално ће у халу живјети.
Ко млад учи, стар се не мучи.
Ко много прича, мало зна.
Ко нема срама, нема ни образа.
Ко се сам хвали, себе квари.
Криво сједи, али право збори.
Куд ће крушка но под крушку.
Кус пијет'о пиле до вијека.
Мал на мал, хал на хал.
Не турај трн у здраву ногу.
Не ударај ногом у ваган.
Није јунак ко убије, но је јунак ко заштити.
Пази се - и гора уши има.
Свој хљеб једе, а туђу бригу брижи.
Удри змију у главу.
Залуд књига, кад памети нема.
Зарадио ко муха на брусу.
Засвирај и за појас задјени.

Задатак:

Разговарај у одјељењу, уз помоћ учитеља, о значењу и смислу ових пословичних израза.

Запиши у своју радну свеску сличне пословичне изразе и објасни њихова значења.

Легенда о Алији Ђерзелезу

У давно вријеме на Пештери је било велико језеро. У том језеру живјела је ајдаха која је морила људе и стоку мјештана пештерских села. Овим крајем често је пролазио надалеко чувени јунак Алија Ђерзелез, праведник и заштиник нејаких.

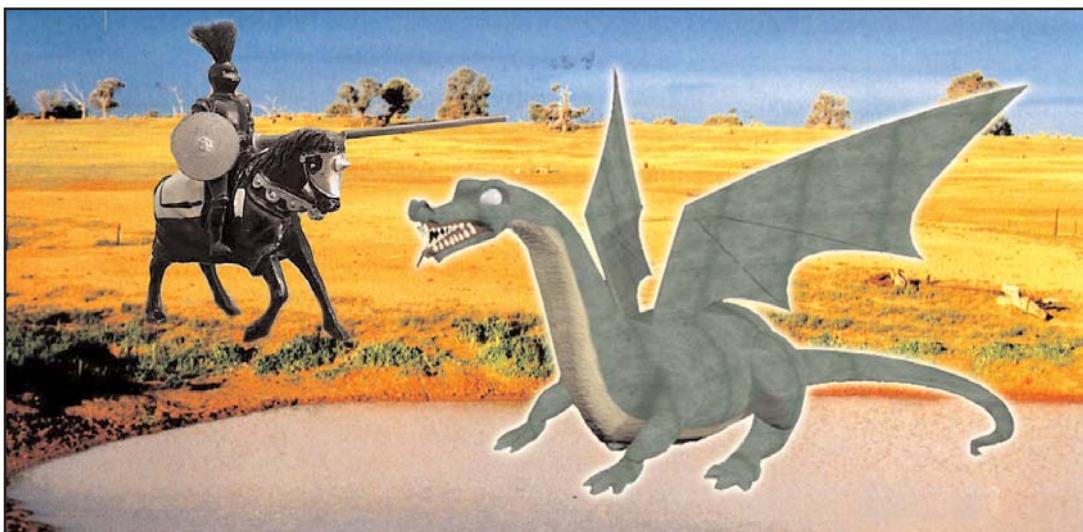
Језеро у којем је живјела ајдаха било је са страна обрасло трском да се једва до њега могло доћи. Како је ајдаха узимала данак од Пештерца, то се прочује надалеко.

Некако хабер стиже и до Алије, који оседла коња, обуче зелено рухо, припаса сабљу и друго оружје са намјером да курталише Пештерце напасти.

Кад Алија дође у Пештер, мало се одмори и око подне хтједе да клања, а како није имао друге воде осим језерске, до које није могао да дође тако лахко, то исуче сабљу, помену Алаха џ. ш. и рече:

- Еј, пусто поље, слана те била, а стока се множила. (Зато данас стока на Пештери не може никад да се ослани).

Алија махну сабљом и удари о камену плочу, која се налази ниже данашњег села Девреча, на ивици поља, а из плоче потјече вода коју и данас људи називају Ђурђевача. На овој плочи и данас постоје удубљења човјечје стопе, коњског копита и ћема од хузде. По старом обичају, на овом мјесту се одржава теферић на Алијун - другог августа.

Но, како Алија узе абдест и преклања подне, то аждаха из језера насрну на његова коња. Алија ухвати коња, појаха га те учини јуриш на аждаху. У тој борби Алија рани аждаху те она почне бежати. Како стигне на по једно мјесто, и падне, људи су та мјеста тако и називали. Тако, када је аждаха пала и почела да режи - то мјесто назваше Режевиће. Одатле је она полетјела у правцу данашње Дуге Польане, и у лету, на једном мјесту, репом закачила врх јеле и окрњила је. То мјесто назваше Крња јела. Одатле је промијенила правац и полетјела десно ка Коштапольу, бацила се преко брда Крња јела - па то брдо назваше Бањица. Одатле је аждаха полетјела низ долине, а крв јој је текла. И тамо где јој је највише точила крв - то мјесто назваше Точилово. Како је све више изнемагала, почела се увијати као гуја - и то мјесто назваше Гујиће. Аждаха је мијењала боју и у једном тренутку је поцрњела, као Харап - то мјесто назваше Хараповиће. Како људи нијесу могли да стигну ни аждаху ни Алију, то су узгред питали људе да их нијесу видјели. Један им мјештанин одговори:

- Она поче да ме лаје.

То мјесто назваше Мелаје.

Најзад је Алија сустиже и зададе јој смртоносан ударац, а она се пружи. Кад стигоше људи и видјеше је пружену - то мјесто назваше Пружањ.

(Ову легенду од старих Пештераца записао је професор Рамиз Шађировић, из села Мелаја)

Задатак:

Запиши и ти неку народну причу која се приповиједа у твом крају.

Бошњачки народни јунак Мујо Хрњица
(Умјетничка слика Сеада Емића)

Мујо Хрњица опјеван је у многим епским пјесмама које Бошњаци називају **крајишнице**. У народној епској традицији опјеван је као храбар јунак и заптитник Бошњака.

Задатак:

Замоли дједа или старије људе да ти испричaju неку причу о јунаштву.

Земља Босна

Земља Босна је моја домовина,
То име знају сви народи свијета,
Бог је учинио гнијездом хероја.

**Ходи и почуј. Босна је моја земља,
а Нови Пазар боравиште моје.**

Јунаци граничари су наши људи,
на бранику човјечности што стоје.
Сваки од њих за једног Бога знаде
и служи му пун поноса и наде.
Боже, који си богат јавно и тајно,
штити народ од жалости у мојој домaji.

Ахмет Гурби (XVIII стольсће)

**Прва страница Мевлуда хафиза Салиха
Гашевића - санџачког алхамијадо писца**

Бошњачка свадба

Свадбе у Санџаку су посебан дио бошњачке традиције. Познате су по својој лјепоти, богатству и адетима (просидба, кана дјевојке, испраћај и дочек сватова и сл.).

К(а)нисање невјесте

Невјестино коло

Боса Мејра Босну прегазила

Боса Мејра Босну прегазила,
на виту се јелу наслонила:
"Вита јело, ти висока растеш,
што те питам право да ми кажеш:
Је ли ми се оженио драги?"
"Јесте, јесте, већ годину дана,
оженио и сина добио!"

Народна лирска пјесма

Питања:

Знаш ли које ријеке теку кроз Санџак?
Можеш ли отпјевати ову лијепу бошњачку пјесму
о Босни и севдаху?
Пјева ли се ова пјесма на свадбама у Санџаку?

Музичка култура

Народна музика је у Санџаку одвијек била развијена, аутохтона и представљала је значајан дио бошњачке националне традиције. Уз сваки народни обичај (свадбе, теферице, вашаре и друга весеља) пјеване су одговарајуће пјесме. **Севдалинка** је врло популарна народна бошњачка пјесма.

Зурла

Саз

Шаргија и деф

Дарбука

Ћемалушо*, мали Цариграде

Ћемалушо, мали Цариграде,
у теби су цари и везири!
Цар везира кроз бисер дозива,
везир му се кроз злато одзива:

"Мој везиру, што ми доћи нећеш?"
"Падишаху, како ћу ти доћи,
kad не могу кроз сокаке проћи,
од ћошака и од мушебака!"

Од момака и од дјевојака:
Од шаргије Порчина Авдије,
а од шипе Хаџајлића Муше,
и од пера Хргине Шерифе,
од љепоте Фејзагине Шиде!"

Народна лирска пјесма

Питања:

Да ли се ова народна пјесма пјева и у твом крају?
Како би је ти отпјевao?
Уз помоћ учитеља, објасни шта су то
фолклор, традиција, обичаји.

Задатак:

Препиши, у облику рјечника, слједеће ријечи: падишах, везир, Ћемалуша, бисер, сокак, ћошак, мушебак, шаргија. Објасни шта оне значе.

* Име улице у Сарајеву

Сабах учи, ја се у лов спремам

Сабах учи, ја се у лов спремам.
подне учи, а ја још код двора.

Икиндија, а ја дору седлам.
ја у гору, а сунце за гору,
сам се мислим гдје ћу преноћити.

Свезах дору за дебелу јелу,
а сокола за јелово грање.

Хрта пустих у планину густу:
kad у гори заспала дјевојка.

Народна лирска пјесма

Питања и разговор о народној традицији:

Шта су народни обичаји?

Које народне обичаје из твојег краја можеш да опишеш?

Објасни и напиши шта је то сабах, икиндија, акшам, јација, џума.

Замоли своју нану да отпјева ову пјесму.

Шта значи стих: "ја у гору, а сунце за гору"?

Објасни усмено поетску слику у строфи:

"Свезах дору за дебелу јелу,
а сокола за јелово грање".

Бајрам иде, Бајраму се надам

Бајрам иде, Бајраму се надам:
"Шта бих драгом бајрамлук даља?"

Кад бих драгом везен јаглук даља -
драги ми је, мало му је дара!

Кад бих драгом бошчалук даља -
сирота сам, много му је дара!

Кад бих драгом б'јело лице даља -
хвалиће се међу јаранима!"

Народна лирска пјесма

Разговор о пјесми:

Ова се пјесма врло често пјева и у Санџаку - на свадбама и другим весељима.
Јеси ли је слушао?

Бајрами су традиционални благдани Бошњака. То је велика радост и дјеце и одраслих. За Бајрам облачимо најљепша одијела, клањамо бајрам-намаз, обилазимо родбину и пријатеље и честитамо им овај благдан. За Бајрам чинимо и хумана дјела - помажемо сиромахе, дарујемо мајку, сестре, бијаче...

Питања:

Које још благдане народ прославља у твоме крају?

Описи их усмено.

Објасни ријечи из ове пјесме: бошчалук, јаглук, бајрамлук...

Вјерска култура

Основна етичка карактеристика Бошњака је њихова вјерска култура. Они са уважавањем и лубављу испуњавају све своје вјерске обавезе засноване на основним стубовима (принципима) ислама.

У сваком мјесту постоје џамије и мејтепи, а у градским насељима медресе. У њима дјеца стичу вјерско образовање.

У многим мјестима у Санџаку сачуване су старе грађевине у којима се изводила вјерска и свјетовна настава.

Стара чаршија у Новом Пазару

Питање:

Које вјере, осим ислама, постоје у твоме крају?

Умјетнички занати као традиција

У санџачким варошима у прошлости су били врло развијени умјетнички занати: вез, ткање ћилима, кујунџилук, окивање оружја сребром, украсавање мушке и женске народне ношње, израда бакарног и сребреног посуђа, резбарство и сл.

Многи од ових умјетничких заната чувају се и данас у Санџаку.

Дио посуђа којим су се користили Босњаци у прошлости

Задатак:

Питај нану и дједа којим су се посуђем служили у прошлости.
Називе тога посуђа запиши у своју радну свеску.

Старинска халка (звекир) на вратима бошњачких капија.
Израђена је од кованог гвожђа. Дио је народне традиције
у оквиру умјетничких заната

Бошњачке народне рукотворине

Култура насеља

Као елеменат бошњачке традиције јесте и култура градских и сеоских насеља. Она су се, по својим карактеристикама, препознавала од осталих насеобина. У овим насељима биле су познате махале, сокаци, башче и ђулистане, чесме, шадрвани, лијепо израђене капије, чаршија са џамијом у средини и др.

У свакој бошњачкој кући постојале су соба за мусафире, соба за породицу, ћилер, мутвак, хамам, хајат, мушебак и сл.

На највишем нивоу заступљена је хигијена куће, авлије и сваког члана породице.

Кула Мотрића у Новом Пазару

Стара бошњачка кућа

Бошњачка соба

Реџепагића кула у Плаву
(традиционална бошњачка архитектура)

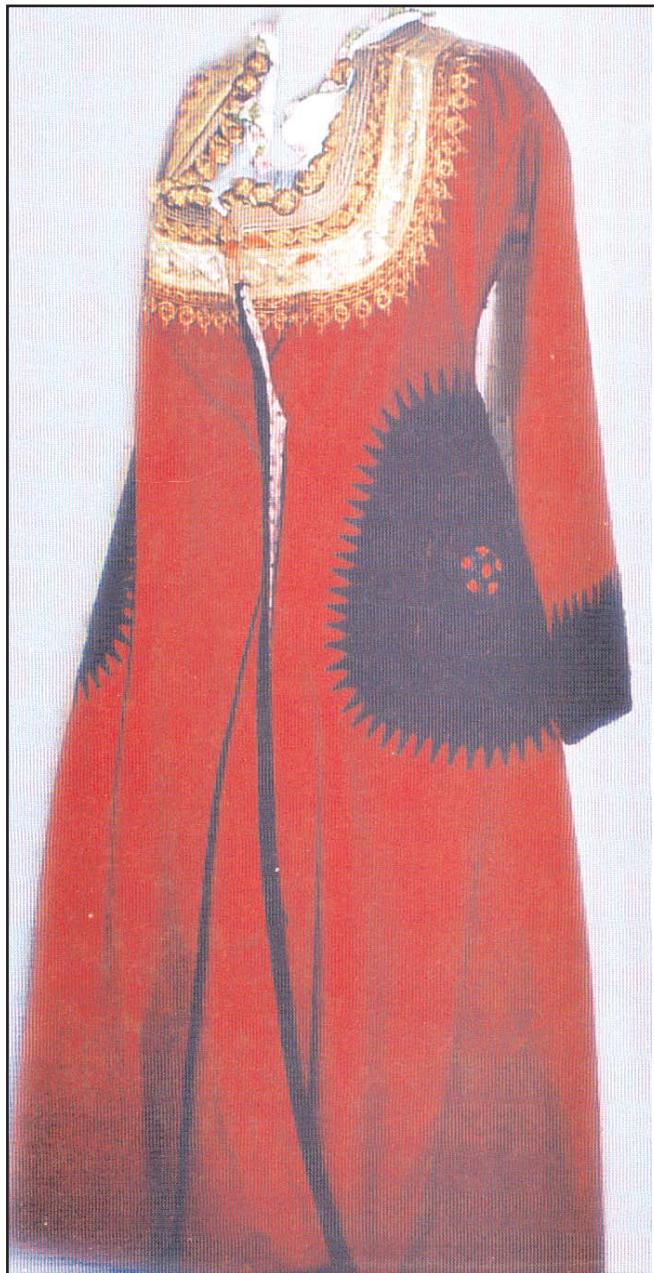
Сем ове старе куле у Плаву, у Рожајама постоји Ганића кула, а у Новом Пазару кула Мотриља.

Ови, и слични, објекти имају хисторијски значај у оквиру традиције и културе грађевинарства и становљања Бошњака.

Питање и задатак:

Постоји ли у вашем крају нека стара грађевина: кула, чардак, хамам, градина, турбе, џамија, зграда некадашње медресе, стари хан, ћуприја, шадрван?

Запиши имена тих објеката, опиши њихов изглед и околину.

Зубун - дио традиционалне женске
бошњачке градске ношње

Питање:

Чува ли твоја бика неки дио старинске ношње у сехари или чекмеџету?

Бошњачки традиционални поздрави

Бујрум - изволите

Мерхаба - здраво

Сабахајрола - добро јутро

Акшамхајрола - добро вече

Алахразола - с Божјим благословом

Алахиманет - збогом

Селаметиле - сретно

Хожгелдум - добро дошао

Хожболдук - болje те

нашао

Еселаму алејкум – мир и спас Божји на тебе

Алејкуму селам - мир и спас Божји и на тебе

Ејвала - довиђења

Ејсаҳадиле - са срећом

Садржај

Полазак у школу - Ризо Џафић.....	5
Селам - Омер Турковић.....	6
Коло око свијета - Паул Форт.....	7
Имена стара - Бела Џоговић.....	8
На Бајрам - Ахмед Мурадбеговић.....	10
Школа - Омер Турковић.....	11
Купи ми мамице - Кемал Џоџо.....	12
Годишња доба - Фахрета Бајшин.....	13
Зима у мом завичају.....	14
Селма и вјеверице - Мирсад Бећирбashiћ.....	15
То је храброст - Зејхир Хасић.....	16
Машта - Омер Турковић.....	17
Успаванка - Народна пјесма.....	18
Народне мудrosti.....	19
Игра жмурке - Ибрахим Кајан.....	20
Еци, пеци, пец - Народна бројалица.....	21
Од један до пет - Дениса Турковић.....	22
Чудо у цаку - Зехра Хубијар.....	23
Голуб и пчела - Народна прича.....	24
Босна - Бела Џоговић.....	25
Нанина сехара - Омер Турковић.....	26
Брезе на слету - Насиха Капицић - Хаџић.....	27
Шта то шушка без одушка - Авдија Авдић.....	28
Старац и птичица - Ернест Хемингвеј.....	29
Свилено пиле - Дениса Турковић.....	30

Лисичја мудрост - Мула Мустафа Башескија.....	31
Поточић - Бела Џоговић.....	32
Телефонски разговор.....	33
Ријечи се играју - Алија Х. Дубочанин.....	34
Цврчак и мрави - Ла Фонтен.....	35
Цврчак и мрав - Мељиман Мустафа.....	36
Хоџина пресуда - Народна прича.....	37
Семафор - Шимо Ешић.....	38
Разговор о реченици.....	39
Библиотека.....	40
Луткарска игра - Насиха Капицић - Хаџић.....	41
Разговор о цртаном филму.....	45
Дјечја права - Дениса Турковић.....	46
Босански језик.....	47
Спортиста - Дениса Турковић.....	48
Име чувај, сине - Рагип Сијарић.....	49
Писмо Еми.....	50
Златна оцјена - Касим Дераковић.....	51
Наушнице од трешања - Мирсад Бећирбашић.....	52
Завичај - Мухедин Шарић.....	53

Народна традиција

Традиција Бошњака.....	57
Босански језик.....	58
Усмена и писана традиција.....	59
Босно моја, дивна, мила - Лирска народна пјесма.....	61
Ој, Санџаку - мјесто моје драго - Лирска народна пјесма.....	62
Разговор о ријечима.....	63
Бошњачке народне изреке.....	64

Легенда о Алији Ђерзелезу.....	65
Земља Босна - Ахмет Гурби.....	68
Бошњачка свадба.....	69
Боса Мејра Босну прегазила.....	70
Музичка култура.....	71
Ћемалушо, мали Цариграде - Лирска народна пјесма.....	72
Сабах учи, ја се у лов спремам - Лирска народна пјесма.....	73
Бајрам иде, Бајраму се надам - Лирска народна пјесма.....	74
Вјерска култура.....	75
Умјетнички занати као традиција.....	76
Култура насеља.....	78
Традиционални бошњачки поздрави.....	81